

De Bijbel.nu in cultuur, taal en (levens)verhaal

Over het ontwikkelen van een reader Bijbelverhalen

ENRICO VAN ROOIJ

De meeste tieners kennen Bijbelverhalen niet meer, ook niet 'de bekende'. Terwijl er in ons dagelijkse taalgebruik, en ook in het Engels, regelmatig verwezen wordt naar de Bijbel. Ook wordt er nog steeds in allerlei teksten een mate van Bijbelkennis verondersteld. Een collega Engels vroeg mij eens wat ik hier als docent godsdienst/levensbeschouwing van denk. Zo werd het idee geboren om een reader samen te stellen met Bijbelverhalen die aansluiten bij wat de 5-vwo-leerlingen in het IB-programma (International Baccalaureate) van onze tweetalige afdeling leren over literaire onderwerpen, zoals het gebruik van stijffiguren en het herkennen van een verhaallijn. Deze reader kreeg de titel Introduction to Hermeneutics en werd in 2015-2016 gebruikt bij Religious Education (RE) in twee 5-vwo-klassen.

In dit artikel beschrijf ik de totstandkoming, de inhoud en de verdere ontwikkeling van deze reader, die nu ook in de Nederlandstalige lessen GL gebruikt wordt en te downloaden is via www.vdginfo.nl.

Een tussenuur of pauze is vaak een mooi moment om even met een collega te praten. Gewoon voor de gezelligheid, maar het gaat ook regelmatig over het mooie werk waar we mee bezig zijn. Zo sprak ik ongeveer twee jaar geleden in de wandelgangen met Michael Hunter, een *native speaking* docent Engels die bij ons op school voor de tweetalige afdeling bezig is met het invoeren van het IB-programma. In dit programma is er veel aandacht voor lezen en literatuur. Michael vertelde mij dat het hem opviel dat veel leerlingen weinig kennis hebben van de Bijbel. 'Onze generatie' weet nog wel wat er met 'verboden vrucht' bedoeld wordt of wat er gebeurde rondom het laatste avondmaal. Ook zijn de meeste van ons nog vertrouwd met uitspraken zoals: "wie zonder zonde is, werpe de eerste steen", "de Benjamin van de familie", "aan de vruchten herkent men de boom" en "de verloren zoon". Maar Bijbelse spreekwoorden en gezegden hebben veel van onze leerlingen niet meer zoveel te zeggen.

Doorlopende leerlijn over Bijbelverhalen

Uit dit gesprek is voor 5-vwo de reader *Introduction to Hermeneutics* over Bijbelverhalen ontstaan. Terugkijkend op de ervaringen met de reader bleek dat de ‘overlap’ tussen RE en Engels de leerlingen heeft geholpen om literaire teksten beter te begrijpen. Ook werd duidelijk dat er genoeg verbeterpunten waren voor een herziene uitgave van de reader.

Na een mailtje van de Onderwijscoöperatie over het LerarenOntwikkelfonds (LOF) heb ik een projectvoorstel voor een doorlopende leerlijn over Bijbelverhalen geschreven.¹ Na goedkeuring van mijn voorstel door de schoolleiding heb ik subsidie aangevraagd. Even later kreeg ik bericht dat de subsidie toegekend werd. Aangezien GL bij ons op school deel uitmaakt van het combinatiecijfer op het havo- en vwo-diploma, ben ik begonnen met het eindproduct: een verbeterde reader als onderdeel van het PTA havo/vwo.

Bijbelse spreekwoorden en gezegden hebben veel van onze leerlingen niet meer zoveel te zeggen.

Samen verder uitwerken en evalueren

Tijdens sectieoverleg over het programma voor het schooljaar 2016-2017 besloten we om in de reguliere Nederlandstalige bovenbouwklassen GL het bestaande boek te vervangen door eigen lesmateriaal. Als onderdeel daarvan hebben we de reader *Introduction to Hermeneutics* vertaald en aangepast. Zo werd de reader *Verhalen en Hermeneutiek* vorig schooljaar gebruikt bij zes 4-havoklassen en vijf 5-vwo-klassen (waarvan twee klassen de Engelstalige versie gebruikten).

Drie docenten hebben afgelopen schooljaar lesgegeven uit *Verhalen en Hermeneutiek*. Tussendoor, en ook na afloop van de lessen, is de reader geëvalueerd. Leerlingen, sectiegenoten en collega’s van de secties Engels en Nederlands gaven input en feedback. Een workshop van de sectie Nederlands over leesvaardigheid leverde ook enkele inzichten op voor een vernieuwde versie van de reader.

Verschillende manieren van interpreteren

Een belangrijk uitgangspunt in de reader is dat de Bijbelverhalen zowel literair als ‘theïstisch’ geïnterpreteerd kunnen worden. Een verhaal kan jou sowieso aanspreken of het nu echt gebeurd is of niet. Een gelovige leerling/lezer interpreteert God en spirituele personages of plaatsen, zoals engelen of de hemel, anders dan een lezer die niet (weet of hij) gelooft. De reader legt uit hoe je

1 <https://lerarenontwikkelfonds.onderwijscooperatie.nl/author/enrico>

vanuit beide perspectieven iets kunt met een verhaal, zoals Petrus die een stukje over het water loopt.

En net zoals er verschillende wereldbeschouwingen en interpretaties zijn bij de leerlingen, zo zijn er ook verschillende interpretaties bij de docenten GL die lesgeven uit de reader. Discussies over de reader leverden waardevolle input op. Een collega GL die Arabische taal en cultuur gestudeerd heeft, kwam met het idee om het Bijbelverhaal van Jozef in Genesis te vergelijken met een verhaal in de Koran. In de nieuwe reader is een deel van het verhaal van Yusuf uit soera 12 opgenomen voor een interreligieuze opdracht.

Een belangrijk uitgangspunt in de reader is dat de Bijbelverhalen zowel literair als 'theïstisch' geïnterpreteerd kunnen worden.

Ethische toepassingsvragen

Een andere collega GL, met als achtergrond godsdienstwetenschappen, benoemde vooral het belang van de ethische kant van de Bijbelverhalen: "Verhalen kunnen je ook raken." Dit sluit mooi aan op de leesmethode, of beter gezegd 'leeshouding', van de Bijbelverhalen; de OIA-leesmethode. OIA staat voor: **O**bservatie (Wat staat er?), **I**nterpretatie (Wat betekent het?) en **A**pplicatie (Wat kan ik er mee, hoe kan ik de moraal van een verhaal of een principe toepassen in mijn leven?).

In de reader staan als laatste onderdeel bij de Bijbelverhalen dan ook altijd enkele praktische vragen. Deze toepassingsvragen gaan over 'Wat kun je met dit verhaal?' Kun jij, zoals Nathan (die koning David confronteerde met zijn overspel), een klokkenluider zijn? Zo ja, hoe dan? In een schoolcontext kun je hierbij denken aan 'eenvoudige alledaagse dingen', zoals opkomen voor een klasgenoot die gepest wordt.

Leefwereld van de leerlingen

Vanuit deze praktische, ethische insteek bleek dat er bij elk Bijbelverhaal voldoende toepassingsvragen te bedenken zijn, die relevant zijn vanuit de leefwereld van de leerlingen. Zo is om tegemoet te komen aan hun leefwereld bij de parabel die Nathan aan David vertelde een tekst uit de Straatbijbel gebruikt ('een lammetje' werd zodoende 'een scooter'). Dit soort actualisatie van een oude tekst helpt leerlingen het verhaal te begrijpen. Daarbij is het handig om aan de hand van deze Straatbijbeltekst het proces van identificatie te verduidelijken.

Ook onze westerse cultuur en ons dagelijks taalgebruik bieden veel aanknopingspunten om vanuit het heden een stap terug te maken naar de tijden waarin de Bijbelboeken geschreven zijn. Zo legt de reader regelmatig een link

tussen de Bijbel en moderne muziek, film, kunst, feesten, (historische) plaatsen, rituelen, namen, spreekwoorden en gezegden. De songtekst *Where is the Love*, onlangs door Black Eyed Peas en Ariana Grande gezongen na de aanslagen in Manchester, is een voorbeeld van een tekst die gebruikt wordt om een link te leggen tussen hedendaagse muziek en de Bijbel.

Universele principes

Bij applicatie (de derde stap in de OIA-leesmethode) gaat het om het toepassen van een principe. Een principe is: een houding, interpretatie of activiteit die in het verleden werd toegepast en nog steeds van toepassing kan zijn vandaag de dag. De reader geeft voorbeelden van (universele) principes die je kunt afleiden uit de spreuken in het Oude Testament en de ‘twitterachtige uitspraken’ van Jezus.

Bijbelverhalen kunnen tal van principes opleveren.² Een principe uit het verhaal van Jozef, de bevoorrechte lievelingszoon van Jakob, kan zijn: probeer alle mensen zoveel mogelijk gelijkwaardig en onpartijdig te behandelen. Toepassingsvragen bij dit verhaal zijn: ‘Hoe ga je om met jaloezie of favoritisme, word je boos of geïrriteerd als iemand voorgetrokken wordt?’. Deze vragen kunnen het verhaal van toen weer naar de persoonlijke leefwereld van de leerlingen nu brengen.

*Tegemoetkomen aan de leefwereld van de leerlingen
blijkt een belangrijk criterium te zijn voor het succes
en de leeropbrengst van lesmateriaal.*

Evaluatie en leeropbrengsten

Uit de evaluatie van de drie verschillende readers die wij gebruiken in 4-havo, te weten *Verhalen leren interpreteren*, *Mensbeelden* en *Ethiek*, blijkt vooral dat tegemoetkomen aan de leefwereld van de leerlingen een belangrijk criterium is voor het succes en de leeropbrengst van lesmateriaal. De reader *Mensbeelden* scoorde bij de vraag ‘Welk schoolexamen (welke reader) vond je het meest boeiend/interessant?’ daarom het hoogst. Dit komt waarschijnlijk omdat elk hoofdstuk begint met iets actueels uit de leefwereld van de leerlingen. De hoge score kan ook komen doordat nadenken over mensbeelden relateert aan de zoektocht van jongeren naar wie ze (willen) zijn.

De reader *Verhalen leren interpreteren* kwam op de tweede plaats. De redenen van leerlingen daarvoor zijn: ‘Verhalen zijn interessant’ en ‘Verhalen maken het boeiend’. Sommige leerlingen gaven aan dat ze zich nooit eerder gerealiseerd

2 Over het gebruik van Bijbelse principes heb ik twee jaar geleden het artikel ‘Wijsheid van boven’ en Bijbelse principes geschreven in *Narthex* (zie jrg. 15, nr. 3, p. 36-43).

hadden dat er een lange, doorlopende verhaallijn door de (zesenzestig) Bijbel(boeken) heen loopt. Een gelovige leerling die vertrouwd is met de Bijbel - het merendeel van de leerlingen bij ons op school ziet zichzelf als atheïst of agnost - vertelde dat het ontdekken en zien van een doorlopende, grote verhaallijn in de Bijbel hem heeft geholpen de 'losse verhalen' en de verschillende Bijbelboeken beter te begrijpen.

Het is leuk om samen de Bijbelverhalen weer te gaan lezen en opnieuw te ontdekken wat voor nieuws ze vandaag de dag nog te vertellen hebben.

Laatste ontwikkelingen en ervaringen

Begin van dit schooljaar is er een nieuwe reader uitgegeven met veel animatie-filmpjes en QR-codes (codes voor het direct activeren van een link naar een website of video). En omdat 'interpreteren' voor leerlingen duidelijker is dan 'hermeneutiek' heet de nieuwe versie: *Verhalen leren interpreteren*. Voor dit schooljaar zijn er twee uitgaven: één voor 5-vwo en één voor 4-havo.

Een doelstelling van de Onderwijscoöperatie is verder dat nieuwe ontwikkelingen breed gedeeld moeten worden. Zodoende is er ook een *shareware*-versie. De titel van deze reader is: *De Bijbel.nu in cultuur, taal en (levens)verhaal*, die te downloaden is op www.vdginfo.nl.

Als docent merkte ik bij de eerste lessen van dit schooljaar dat de leerlingen verschillende betekenissen aan de verhalen geven. Hierdoor deed ik ook weer nieuwe inzichten op. Dit maakt het leuk om samen de Bijbelverhalen weer te gaan lezen en opnieuw te ontdekken wat voor nieuws ze vandaag de dag nog te vertellen hebben.